

Bankowość i ubezpieczenia

Bank jest to instytucja państwowa lub prywatna, której działalność skoncentrowana jest przede wszystkim na obrocie pieniężnym, finansowaniu inwestycji, udzielaniu kredytów i pożyczek, a także zakładaniu lokat i inwestowaniu pieniędzy swoich klientów. Bankowość jest nauką o przedsiębiorstwie bankowym oraz otoczeniu, w którym ono funkcjonuje. Tym terminem można również określać szerokie spektrum podmiotów finansowych, zaczynając od instytucji gromadzących oszczędności i udzielających kredytów po potężne centra finansowe zorganizowane w formie banków komercyjnych. Obszerny zakres czynności, które mogą być oferowane przez banki, definiuje Ustawa Prawo bankowe. Wśród tych czynności możemy wyróżnić takie, które mogą być wykonywane wyłącznie przez banki. W Polsce do tych ostatnich należą m.in.:

- a) przyjmowanie wkładów pieniężnych (na każde żądanie – *a vista* lub terminowych),
- b) prowadzenie rozliczeń dla wkładów pieniężnych oraz innych rachunków bankowych,
- c) udzielanie kredytów,
- d) udzielanie gwarancji bankowych,
- e) emitowanie bankowych papierów wartościowych,
- f) przeprowadzenie bankowych rozliczeń pieniężnych.

Banki centralne nie są nastawione na osiągnięcie zysków, w przeciwieństwie do banków komercyjnych. W 1924 r. utworzony został Bank Polski Spółka Akcyjna, który podobnie jak współczesny NBP był bankiem emisyjnym, ale również spółką, która udzielała kredytów. W Polsce obecnie funkcje banku centralnego pełni Narodowy Bank Polski, który działalność rozpoczął w 1945 r. Początkowo pełnił zarówno funkcję banku centralnego, jak i komercyjnego, ostatecznie jednak pod koniec lat 80. XX w. doszło do rozdzielenia tych zadań. Organami Narodowego Banku Polskiego są: Prezes NBP, Rada Polityki Pieniężnej oraz Zarząd NBP.

Cele banku centralnego:

- a) dbanie o utrzymanie wartości pieniądza, jego siły nabywczej, utrzymywanie niskiej inflacji,
- b) dbanie o stabilność i bezpieczeństwo sektora finansowego (bankowego),
- c) wspieranie polityki gospodarczej rządu, o ile nie koliduje to z celem podstawowym, czyli stabilizowaniem inflacji na poziomie 2,5 proc.

Polityka gospodarcza rządu ma na celu szybki rozwój, pełne zatrudnienie i brak bezrobocia. Dawniej uważano, że bank centralny powinien dążyć do pełnego zatrudnienia, a niska inflacja powinna pozostać na drugim planie. Okazało się jednak, że bank centralny nie jest w stanie w długim okresie wpływać na pełne zatrudnienie. W USA uznano natomiast, że oba cele są jednakowo ważne.

Funkcje banku centralnego kształtują się następująco:

- a) bank emisyjny – jako jedyny podmiot ma prawo emitować pieniądze;
- b) bank państwa – prowadzi nieodpłatnie rachunki instytucji państwowych, np. budżetu państwa;
- c) bank centralny nie ma prawa kredytować deficytu budżetowego – taki czyn jest zabroniony przez ustawę o NBP, Konstytucję i dyrektywę unijną;
- d) bank banków – bank centralny prowadzi rachunki bieżące dla banków komercyjnych; za ich pomocą prowadzi rozliczenia międzybankowe; ma prawo udzielać kredytu bankom komercyjnym;
- e) pożyczkodawca ostatniej instancji – ostatnia deska ratunku dla banków komercyjnych; jednak pożyczka powinna być udzielana wyłącznie tym bankom komercyjnym, które osiągają zyski, są w stanie dobrym i mają jedynie chwilowe problemy z płynnością; udzielenie pożyczki bankowi zagrożonemu niewypłacalnością lub upadłością jest obciążane ryzykiem straty zainwestowanej gotówki;
- f) bank centralny przechowuje rezerwy dewizowe państwa; są one przechowywane w różnych walutach; są to lokaty i inwestycje w papiery, jako że istotne jest bezpieczeństwo i szybki dostęp do pieniędzy;
- g) rozliczanie rachunków pieniężnych – bank centralny współpracuje z KIR (Krajowa Izba Rozliczeniowa).

Stopa procentowa jest to pewnego rodzaju wynagrodzenie za korzystanie z cudzego kapitału. Przykładowo – klient biorący kredyt w banku płaci premię za ryzyko (ma ona postać oprocentowania) w zamian za uzyskanie dodatkowych środków od banku. Dla pożyczkobądź kredytobiorcy jest ona kosztem, a dla pożyczkodawcy – stopą zysku, wynagrodzeniem.

Tabela 1. Podstawowe stopy procentowe NBP

Stopa procentowa	Oprocentowanie	Obowiązuje od dnia
Stopa referencyjna	0,10	2020-05-29

Stopa lombardowa	0,50	2020-05-29
Stopa depozytowa	0,00	2020-05-29
Stopa redyskonta weksli	0,11	2020-05-29

Wysokość stóp procentowych ustala organ NBP – Rada Polityki Pieniężnej. RPP składa się z 10 członków. Otoczenie gospodarcze z wielką uwagą śledzi komunikaty ogłaszane po decyzyjnym posiedzeniu RPP. Z oświadczeń Rady można wysnuć wnioski nie tylko o obecnym stanie polskiej gospodarki, ale także o kierunku jej rozwoju.

Instytucje parabankowe, zwane również parabankami, w świetle polskiego prawa są instytucjami utworzonymi na podstawie Ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych i świadczą usługi podobne do bankowych. Są również pośrednikami między bankami a – na ogół drobnymi – kredytobiorcami. Do instytucji parabankowych w Polsce należy zatem zaliczyć: spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, Kasę Krajową, instytucje pieniądza elektronicznego, krajowe instytucje płatnicze, biura usług płatniczych oraz ewentualnie pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe, jednakże te ostatnie nie są samodzielnymi jednostkami organizacyjnymi i tym samym nie przysługują im przymiot instytucji. Oferty parabanków przeważnie są tak skonstruowane, aby mogły z nich skorzystać różnorodne i jak najszersze grupy odbiorców. Cechują się również nieskomplikowanymi procedurami i brakiem wygórowanych wymagań, na jakie często napotykają kredytobiorcy w tradycyjnych bankach. Transakcje finansowe finalizowane są z kolei często w postaci bardzo szczegółowych umów. Z uwagi na powyższe udogodnienia oferty pożyczkowe parabanków objęte są zazwyczaj wyższymi kosztami związanymi z oprocentowaniem, odsetkami oraz prowizją pobieraną m.in. za obsługę klienta.

Biuro Informacji Kredytowej (BIK) to instytucja powołana w 1997 r. przez banki i Związek Banków Polskich na mocy Ustawy Prawo bankowe. BIK gromadzi, przechowuje oraz przetwarza informacje o aktualnych zobowiązaniach oraz historii kredytowej klientów banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Dane gromadzone w BIK dotyczą zarówno klientów indywidualnych, jak i przedsiębiorców. Dane mogą trafić do BIK w momencie składania przez klienta w banku lub SKOK-u wniosku kredytowego oraz po zaciągnięciu zobowiązania w którejś z wyżej wymienionych instytucji. Informacje dotyczące obsługi zaciągniętego kredytu bank lub SKOK aktualizuje przynajmniej raz w miesiącu, przez cały okres trwania zobowiązania.

W Biurze Informacji Kredytowanej znajdują się:

- a) informacje o danych osobowych,
- b) dane na temat zobowiązań wobec Banków i SKOK-ów, takie jak: data powstania, rodzaj zobowiązania, okres spłaty, waluta, terminowość spłat,
- c) informacje o zadłużeniu.

Dobra historia kredytowa to najlepsza rekomendacja. Najkorzystniejsze dla wizerunku finansowego klienta jest terminowe regulowanie zobowiązań, co jest równoznaczne z pozytywną historią kredytową w BIK. To dzięki niej dla banków i SKOK-ów jest się wiarygodnym i cennym klientem, co z kolei może przełożyć się na: lepsze warunki finansowe, np. niższe oprocentowanie kredytu, skrócenie lub uproszczenie procedur bądź obniżanie opłat i prowizji. Z kolei brak wiedzy o historii kredytowej uniemożliwia bankom czy SKOK-om zastosowanie swoistej premii za rzetelność finansową.

Bankowy Fundusz Gwarancyjny to instytucja gwarantująca depozyty banków w Polsce. Realizuje także działalność pomocową w stosunku do instytucji bankowych zagrożonych upadłością. Wysokość gwarancji w razie niewypłacalności banku, nieprzekraczająca równowartości w złotych 100 000 euro, jest gwarantowana w całości.

Zasady obliczania kwoty gwarantowanej:

- a) kwota gwarantowana obliczana jest od sumy środków pieniężnych ulokowanych na wszystkich rachunkach (np. lokatach terminowych, rachunkach bieżących, rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych) jednej osoby w danym banku,
- b) w przypadku rachunku wspólnego każdemu ze współposiadaczy przysługuje odrębna kwota gwarancji.

Część depozytów, która nie jest gwarantowana przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny, również podlega procedurze odzyskiwania, ponieważ stanowi ona nadal wierzytelność deponenta względem banku. Po ogłoszeniu upadłości banku kwota ta może zostać odzyskana w wyniku podziału majątku upadłej instytucji w ramach postępowania upadłościowego. Deponent powinien zgłosić swoje wierzytelności sędziemu-komisarzowi w terminie wskazanym w postanowieniu sądu o ogłoszeniu upadłości banku. W przypadku nabycia upadłego banku przez inny bank nowy właściciel przejmuje zobowiązania wobec posiadaczy rachunków bankowych.

Definicja ubezpieczenia. Podstawowe funkcje ubezpieczeń

Kodeks cywilny definiuje ubezpieczenie jako formę umowy cywilnoprawnej, w której ubezpieczyciel zobowiązuje się spełnić określone świadczenie w razie zajścia wypadku przewidzianego w umowie, a ubezpieczający zobowiązuje się opłacić składkę.

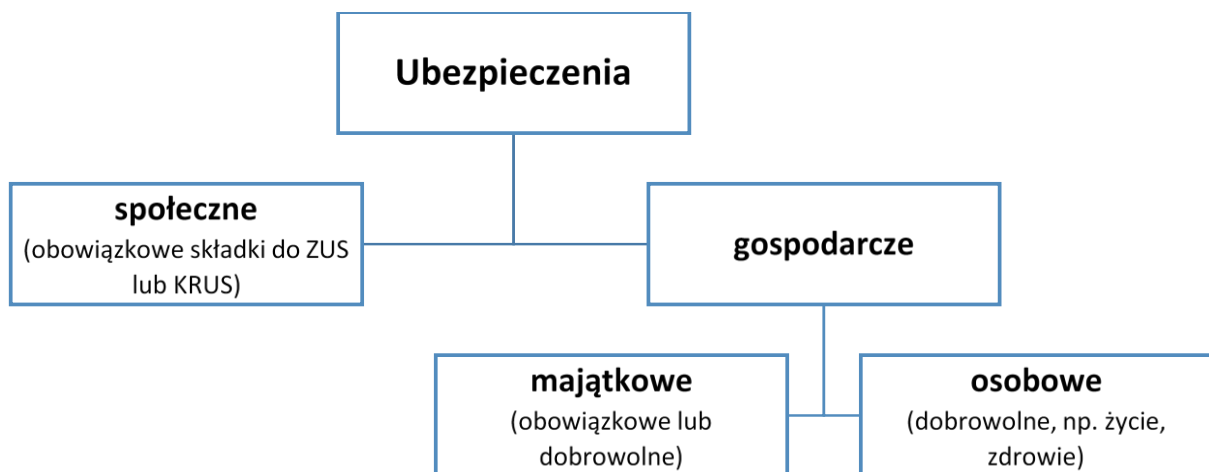
Ubezpieczenia w gospodarce pełnią różne funkcje. Poniżej zostały przytoczone trzy najczęściej wyróżniane funkcje ubezpieczeń społecznych i gospodarczych.

- Funkcja kompensacyjna – polegająca na zapewnieniu pewnego świadczenia pieniężnego w postaci odszkodowania w razie zaistnienia niekorzystnego zdarzenia (np. wypadku).
- Funkcja prewencyjna – polegająca na zmniejszeniu prawdopodobieństwa realizacji niepożądanego ryzykownego zjawiska i jego ekonomicznych skutków. Dzieje się to za pomocą tzw. środków prewencji, do których należą środki:
 - a) techniczne, np. instalacja piorunochronu;
 - b) ekonomiczne, np. zniżki OC dla bezwypadkowych kierowców;
 - c) prawne, np. higiena pracy.
- Funkcja represyjna – polegająca na przeciwdziałaniu szkodzie w momencie jej powstania, np. gaszenie pożaru czy budowa wału ochronnego podczas powodzi.

Podział ubezpieczeń

Ze względu na swój rodzaj ubezpieczenia dzielone są na dwie główne grupy: społeczne i gospodarcze. Szczegółowy podział ubezpieczeń został przedstawiony na poniższym schemacie.

Rysunek 1. Podział ubezpieczeń

Ubezpieczenia społeczne

Ubezpieczenia społeczne mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego osobom, które z powodu zajścia określonych przez prawo zdarzeń losowych (np. choroba, starość, ciąża) nie mogą utrzymać się z własnej pracy. Z tytułu ubezpieczeń społecznych odprowadzane są obowiązkowe składki do jednej z dwóch instytucji publicznych: Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) lub Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS). Do KRUS składki odprowadzają rolnicy i ich domownicy, natomiast do ZUS – m.in. pracownicy oraz osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą.

Przyjrzyjmy się bliżej ubezpieczeniom społecznym pracowników zatrudnionych w formie umowy o pracę. Składki na ubezpieczenia społeczne odprowadzane są miesięcznie, a ich koszt pokrywają w różnych częściach pracownik i pracodawca. Podstawą wymiaru składek jest przychód osiągnięty przez pracownika z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy. Wysokość składki obliczana jest jako określony procent przychodu.

Tabela 2. Wysokość stóp procentowych stawek składek na ubezpieczenia społeczne

Rodzaj ubezpieczenia	Składka płacona przez pracownika	Składka płacona przez pracodawcę
Ubezpieczenie emerytalne	9,76%	9,76%
Ubezpieczenie rentowe	1,50%	6,50%
Ubezpieczenie chorobowe	2,45%	-
Ubezpieczenie wypadkowe	-	brak stałej stopy; stopa zróżnicowana; do 31 marca 2021 obowiązuje stopa 1,67%

Ubezpieczenia gospodarcze

Ubezpieczenia gospodarcze z kolei zawierane są najczęściej dobrowolnie, a składki pokrywane są przez ubezpieczającego. Ich celem jest zabezpieczenie od zdarzeń losowych i ich skutków dla życia lub majątku. Ubezpieczenia te udzielane są przez komercyjne zakłady ubezpieczeń.

Spośród wielu ubezpieczeń gospodarczych polskie prawo ustawowo nakłada obowiązek posiadania kilku z nich. Są to:

- ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej (OC) posiadaczy pojazdów mechanicznych;
- ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego;
- ubezpieczenie minimum 50% powierzchni upraw;
- ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego;
- ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej różnych zawodów (wynikające z przepisów).

Brak opłacenia składki na wyżej wymienione obowiązkowe ubezpieczenia gospodarcze skutkuje nakładaniem kar. Przykładowo za brak wykupionej polisy OC pojazdu mechanicznego nakładana jest kara w wysokości dwukrotności minimalnego miesięcznego wynagrodzenia brutto pracownika etatowego, a za brak ubezpieczenia powierzchni upraw wymierzana jest kara w wysokości równowartości 2 euro za 1 ha upraw.

Pozostałe ubezpieczenia gospodarcze są dobrowolne. Należą do nich m.in.:

- ubezpieczenie na życie;
- ubezpieczenia wypadku, w tym wypadku przy pracy i choroby zawodowej;
- ubezpieczenia choroby;
- ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków;
- ubezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy;
- ubezpieczenia na wypadek czasowego pozostawania bez pracy.
- ubezpieczenia casco pojazdów lądowych, szynowych, statków;
- ubezpieczenia przedmiotów w transporcie;
- ubezpieczenia szkód spowodowanych żywiołami;
- ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej;
- ubezpieczenia kredytu;
- ubezpieczenia ryzyk finansowych.

Negatywnym skutkiem występowania ubezpieczeń majątkowych oraz osobowych jest zjawisko tzw. pokusy nadużycia, nazywanej także hazardem moralnym. Hazard moralny polega na zmianie przez ubezpieczonego podejścia do ryzyka, na skutek podpisania umowy ubezpieczenia, np. ubezpieczony mniej chroni swoje dobra lub jest bardziej skłonny do ryzykownych zachowań, przez co wzrasta prawdopodobieństwo wystąpienia ubezpieczonego zdarzenia. W celu ograniczenia hazardu moralnego zakłady ubezpieczeniowe stosują szereg

ograniczeń i wyłączeń odpowiedzialności ubezpieczeniowej, np. odszkodowanie z tytułu ubezpieczenia na życie lub ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków najczęściej nie zostaje wypłacone, jeżeli osoba poszkodowana (ubezpieczona) będąca jednocześnie sprawcą wypadku byłaby pod wpływem alkoholu.

Innym zagrożeniem na rynku ubezpieczeń jest występowanie zjawiska tzw. negatywnej selekcji. Zjawisko to po raz pierwszy zostało opisane w artykule George'a Akerlofa zatytułowanym *The Markets for Lemons. Quality Uncertainty and the Market Mechanism*. Bazuje ono na występowaniu asymetrii informacji, która doprowadza do wypierania dóbr lepszych (*cherries*) przez gorsze (*lemons*). Na rynku ubezpieczeń asymetria informacji występuje między ubezpieczycielem a podmiotem wykupującym ubezpieczenie. Podpisując polisę ubezpieczeniową, ubezpieczyciel zazwyczaj nie ma pełnej informacji na temat ekspozycji na ryzyko przez ubezpieczonego, co skutkuje posiadaniem potencjalnie gorszej informacji niż sam ubezpieczony. Może to doprowadzać do dwóch sytuacji. Po pierwsze ubezpieczyciel może oferować klientom polisę po cenie wyższej niż oczekiwana, w celu zniwelowania wysokiego ryzyka wystąpienia ubezpieczonego zjawiska. Wyższa cena nie będzie znacząco zniechęcać osób chorych (*lemons*) do wykupywania ubezpieczenia, jednak zniechęci ona osoby zdrowe (*cherries*). Zachodzi więc sytuacja wypierania. Aby temu zapobiec, zakłady ubezpieczeniowe całkowicie wyłączają określone grupy osób z możliwości wykupienia polisy, co określa drugą sytuację.

Bibliografia

- Capiga M., *Finanse banków*, Wolter Kluwer, Warszawa 2011.
- Dobosiewicz Z., *Bankowość*, PWE, Warszawa 2011.
- Folwarski M., *Małe banki i instytucje okołobankowe w świetle pokryzysowych regulacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków 2015.
- Iwanicz-Drozdowska M., Jaworski W. L., Zawadzka Z., *Bankowość. Zagadnienia podstawowe*, Poltext, Warszawa 2010.
- Leszczyńska C., *Zarys historii polskiej bankowości centralnej*, NBP, Warszawa 2010, <https://www.nbp.pl/publikacje/historia/zarys-historii-polskiej-bankowosci-centralnej.pdf>.
- Nojszewska E., *System ochrony zdrowia w Polsce*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011.
- Podstawka M., *Finanse. Instytucje, instrumenty, podmioty, rynki, regulacje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017.
- Ronka-Chmielowiec W., *Ubezpieczenia*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Sławiński A. (red.), *Polityka pieniężna*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013.

Zaleska M. (red.), *Bankowość*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013.

Zaleska M. (red.), *Współczesna bankowość. Teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2007.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93 z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim, Dz.U. 2017 poz. 1373 z późn. zm.

Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. 1998 Nr 137 poz. 887 z późn. zm.

Ustawa Prawo bankowe, Dz.U. 2017 poz. 1876 z późn. zm.

Bankowość dla praktyków – Europejski Certyfikat Bankowca, <http://zbp.pl/dla-bankow/zespoły-rady-i-komitety/standardy-kwalifikacyjne/egzaminy>.

<https://www.bfg.pl/gwarantowanie-depozytow>

https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/o_nbp/informacje/funkcje_banku_centralnego.html

<https://www.nbportal.pl/wiedza/artykuly/na-poczatek/asymetria-informacji>

<https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/dzienne/stopy.htm>

<https://www.zus.pl/baza-wiedzy/skladki-wskazniki-odsetki/skladki/stopy-procentowe-skladek-na-ubezpieczenia-spoleczne>

https://www.zus.pl/o-zus/aktualnosci/-/publisher/aktualnosc/1/wysokosc-stop-procentowych-skladki-na-ubezpieczenie-wypadkowe-na-okres-od-1-kwietnia-2020-r_-do-31-marca-2021-r_/3322652